

Література

1. Григорьева Т. А. Дао и Логос (встреча культур) / Т. А. Григорьева. – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1992. – 424 с.
2. Бряник Н. В. Космизм как мировоззрение науки нового тысячелетия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : // <http://refoteka.ru/r-78742.html>. – Название с экрана.
3. Критический анализ основных сценариев экоразвития человечества антропоцентризм, техноцентризм, биоцентризм, теоцентризм, космоцентризм, эоцентризм // Ответы на вопросы по современным философским проблемам биологических наук [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : // <http://sgau64.narod.ru/3.18.html>. – Название с экрана.

УДК 101.091

О. А. МАТЮХІНА

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

КОСМІЧНО-УНІВЕРСАЛЬНИЙ ВИМІР «ЕТИКИ БЛАГОГОВІННЯ ПЕРЕД ЖИТТЯМ» А. ШВЕЙЦЕРА

Запуск першого штучного супутника Землі, 12 квітня 1961 року – перший політ людини у космос – поклали початок новій, космічній ері людства. Дослідження та засвоєння людством космічного простору спричинило до величезних змін в науково-технічній сфері, художній культурі, політичному житті, культурі в цілому. Але, як завжди, технічний прогрес набагато випереджує культурний. Космічна ера вимагає не тільки нових технологій, але й нового мислення.

В античній філософії поняття «Космос» визначало єдність порядку, гармонії і краси. Космос як гармонійна всеєдність став центральним поняттям філософії космізму. «На думку більшості релігійних представників російського космізму Бог (Творець всесвіту) зумисне залишив своє творіння незавершеним і, відповідно, дисгармонійним для того, щоб людина змогла взяти участь у «співтворінні» кращого створіння і тим самим розвинула і удосконалила свої творчі сили. Космісти були переконані в тому, що всесвіт є єдиним цілим, що між живою та неживою матерією немає нездоланого кордону, що жива матерія (біосфера) за законами космічної еволюції має необхідно перейти в розумну всеєдність (ноосферу). Космісти наголошували, що побудова цього гармонійного буття потребує докорінного перетворення самої людини, у тому числі її духовної та біологічної сутності» [1, с. 50]. Процеси глобалізації, нові науково-технічні досягнення перетворюють людство на силу планетарного масштабу. Досліджуючи космос, людство рано чи пізно може зустрітися з іншими формами життя. Все це вимагає нового мислення, нової якості буття. Людство має повернутися до природи в якості свідомо активного еволюційного фактора, як наголошував М. Смирнов. Всеохоплюючий космічний світогляд не може базуватись виключно на наукових знаннях. Його стрижнем мають бути етичні принципи.

Дійсно космічне розуміння всеєдності буття, визнання життя як вищої цінності буття представлено у філософії А. Швейцера (1875–1965), видатного мислителя і гуманіста ХХ ст. Крім того, він був філософом, теологом, душпастирем, музикантом, музикознавцем, письменником, публіцистом, суспільним діячем, філантропом. Лауреат Нобелівської премії миру 1952 року [див. 6, с. 3]. Основою філософії А. Швейцера є «етика благоговіння перед життям».

А. Швейцера сформулював провідну думку своєї філософії в 1915 році, а розвинув і обґрунтував в 1923 в праці «Культура і етика»: «Істинна філософія має виходити з самого безпосереднього і всеохоплюючого факту свідомості. Цей факт проголошує: «Я є життя, що хоче жити, я є життя серед життя, що хоче жити» [3, с. 212].

Благоговіння перед життям коріниться в самовідчутті і самоусвідомленні людини. «Сутністю волі до життя є її прагнення прожити життя. В ній міститься внутрішня сила, що примушує її здійснювати свою мету найбільш досконалим. В квітучому дереві, в чудових формах медузи, в стеблах трави, в кристалах – повсюди вона прагне досягти притаманної їй досконалості. У всьому, що існує, діє сила, що прагне до ідеалу. В нас, істотах вільних, мислячих, здатних до доцільної діяльності, прагнення до досконалості розвинене настільки сильно, що ми відчуваємо нестримне прагнення досягти вищої матеріальної і духовної цінності в нас самих і у всьому підвладному нам бутті».

Ми не знаємо, яким чином виникло в нас це прагнення. Але воно надано нам разом з життям. Ми маємо слідувати цьому прагненню, якщо хочемо залишитися вірними таємничій волі до життя, закладеної в нас» [3, с. 194]. Людина є життям серед життя. Її винятковість полягає не у праві самовільно розпоряджатися іншими життями, а у здатності розуміти свою єдність зі світом і діяти на основі цього розуміння. Усвідомлення життя як вищої цінності, підкреслював А. Швейцера, закладено вже в свідомості людини, в її об'єктивності. Людина завжди усвідомлює себе як життя, що хоче жити і усвідомлює інші життя як такі, що наділені волею до життя. Людина, виявляючи осмислене, благоговійне ставлення до іншого життя, тим самим утверджує свою волю до життя.

Етика благоговіння перед життям базується на моральній основі християнства – заповіді любові до ближнього. Філософія А. Швейцера спирається на гармонію віри і розуму, релігії і науки. «Людина за своєю природою є тим, хто шукає істину. Метою цих пошуків є не тільки пізнання часткових істин, які стосуються емпіричних подій чи наукових фактів; людина прагне до того, щоб не тільки у конкретному рішенні вибрати справжнє добро. Її шукання скеровані до глибшої істини, яка може розкрити їй сенс життя, отже, можуть бути завершені лише в абсолюті» [2, с. 50]. Релігійні погляди А. Швейцера відрізняються гуманізмом і екуменічним підходом до різних релігійних вірувань. В християнстві він висував на перший план його гуманістичний аспект, перш за все заповідь «возлюби ближнього свого». У своїх теологічних працях А. Швейцера наголошував, що сам Ісус Христос виділяв заповідь любові до Бога і ближнього як головну, а провідною формою набожності, служіння Богу вважав етику, що піднімає людину до вищого духовного життя. «Якщо по відношенню до людини любов означає будь-які загальні переживання, допомогу, співчуття, то по

відношенню до Бога це любов як благоговіння. Бог є безкінечне життя. Таким чином, елементарний закон моральності в розумінні серця наголошує, що через благоговіння до незбагненої, безкінечної та живої реальності, яку ми називаємо Богом, всі люди мають бути близькими нам, і ми маємо у всьому співпереживати їм» [4, с. 129].

«Благоговіння перед життям» – це не умоглядна концепція, а висловлення у філософській формі базового факту свідомості людини. Філософія не створює провідну норму життя людини в світі, а виявляє її, допомагає людині зрозуміти і керуватися нею в своїй діяльності. Людина – істота розумна, наділена розумом і душею, здатна свідомо жити, шануючи життя своє і інших. Норма життя людини в світі, як істоти розумної, підкреслював А. Швейцер – співчуття до всього живого. Якщо до всього живого відноситись з позицій «етики благоговіння перед життям», то на цьому принципі вибудовується дійсно гуманістична система цінностей.

«Вищим знанням, відповідно, є знання про те, що я маю довіряти своєї волі до життя. Тому прагнення прожити життя правильно, піднесено і благородно є природним.» [3, с. 205]. Власна воля до життя і буття світу як всюдисуща воля до життя розкривається людині в самовідчутті, самоусвідомленні і теоретичному пізнанні світу. Тобто виступає як факт онтологічний і гносеологічний. В аксіологічному плані усвідомлюється як найвища сутність, підстава ієрархії цінностей. «Благоговіння перед безкінечністю життя – це зняття відчуження, це співпереживання і співчуття. В своїй основі результат пізнання є те ж саме, чого вимагає від нас заповідь любові. Серце і розум знаходяться в згоді між собою, коли ми прагнемо і наважуємося бути дослідниками, коли ми вимагаємо глибини!

Розум знаходить те, що поєднує любов до Бога і любов до людей; любов до всіх творінь, благоговіння перед буттям співпереживання всьому живому, незалежно від того, в якій формі виявляється життя» [4, с. 129]. Пізнання все більш і більш розкриває нам світ як всюдисущу волю до життя – наголошував А. Швейцер.

З принципу «благоговіння перед життям» нерозривно пов'язана категорія відповідальності. Розумність людини дозволяє не тільки відчутти, а й осмислити всю багатоманітність життя, різноманітність зв'язків з ним. Пізнання розкриває людині весь масштаб її вплив на оточуючий світ. Світ, наповнений життям, що хоче жити. Благоговіння перед життям, відчуття і розуміння спільності зі світом, породжує і посилює почуття відповідальності. Відповідальність – це власне та позиція людини і людства, яку вимагає сучасний світ. Чим більша могутність, чим більші і глибші впливи на оточення – тим більшою має бути відповідальність. В ім'я збереження життя – свого і інших. Почуття безмежної відповідальності – це те, що так необхідно людині і людству в наш час. Якщо діяльність людства набуває планетарних масштабів, то їй має відповідати і рівень відповідальності. Інакше людина стане сліпою стихійною силою, ворожою своєму буттю, що є «життя, що хоче жити, серед життя що хоче жити», як визначав А. Швейцер.

Тільки коли людина усвідомить свою відповідальність перед життям, етика, мораль, культура набудуть істинно гуманістичного змісту – наголошував А. Швейцер. Цінність життя визначається як цінність абсолютна. А. Швейцер заперечив антропоцентризм у визначенні цінності життя. Він справедливо усвідомив, що визнання як цінності тільки життя людини є обмеженим.

Виключення, заперечення цінності будь-якого життя знецінює і життя людини. Якщо встановлювати і утверджувати ієрархію в понятті цінності життя – що одні життя більш вартісні за інші, одні більш мають право на життя ніж інші – то нівелюється і цінність життя людини.

Етика благоговіння перед життям А. Швейцера своєю цілісністю і широтою набуває дійсно космічного виміру. Вона охоплює всі цінності, пов'язані з життям, і, ширше, з волею до життя. Вимога пошани до життя охоплює всі його форми, змушує зрозуміти космічні масштаби відповідальності людства. Власне філософія А. Швейцера своїм змістом відповідає як вимогам, яке ставить перед людством глобалізація, так і викликам космічної ери.

Література

1. Богдановський І. В. Ідеї та ідеали вітчизняного космізму у контексті сучасної глобалізації // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія : зб. наук. пр. – № 1(5). – К. : НАУ, 2007. – С. 46–51.
2. Енцикліка Fides et ratio святого отця Івана Павла II. – Київ–Львів : Свічадо, 2000. – 150 с.
3. Швейцер А. Культура и этика. – [Електронний ресурс]. – Електронна бібліотека. – Режим доступу до книги : <http://RoyalLib.ru/pdf>
4. Швейцер А. Этика сострадания // Человек. – № 5. – М. : Изд. «Наука», 1990. – С. 124–133.
5. Gaertner Henryk. Albert Schweitzer: życie, myśli, i dzieło. – Kraków, wydawnictwo WAM, 2007. – 191 с.
6. Imieliński Kazimierz, Imieliński Christian, Imieliński Andrzej. Albert Schweitzer. Myśliciel, humanista, lekarz. Warszawa, Albert Schweitzer World Academy of Medicine, 1999. – 159 с.

УДК 57.045:52-6

Л. И. МИРОШНИЧЕНКО

Учреждение Российской Академии наук Институт земного магнетизма и распространения радиоволн имени Н. В. Пушкова Российской академии наук (ИЗМИРАН), г. Троицк, Московская область, Россия

КОСМОС И СТАНОВЛЕНИЕ БИОСФЕРЫ: ПОИСК НОВЫХ ПОДХОДОВ

Аннотация. *В контексте зарождения жизни и становления биосферы Земли, кратко рассматриваются современные представления о строении и динамике нашей звёздной системы – Галактики («Млечного Пути»), о космических лучах галактического и солнечного происхождения, о солнечной активности и других космофизических факторах, которые представляются важными для эволюции биосферы. В качестве иллюстрации описана космофизическая ситуация вблизи Земли в эпоху Кембрийского эволюционного*